

MARIUS UGLEA,¹ ROMÂNIA

Cuvinte cheie: comunism, Securitate, rezistență, „grupări subversive”, Maramureș.

Grupuri de rezistență anticomunistă din Maramureș în documentele Securității

(Rezumat)

Articolul de față vine să completeze cercetările asupra grupărilor de rezistență anticomunistă din Maramureș, prin valorificarea unei note a Securității maramureșene, transcrisă în anul 1984. Am prezentat aici un număr de 13 organizații anticomuniste care au activat atât în zona Maramureșului Istoric, dar și în împrejurimile Băii Mari sau ale orașului Târgu Lăpuș, în perioada 1945-1958. Sperăm că în numerele viitoare vom reuși să dezvăluim cititorilor revistei și alte grupări de rezistență anticomunistă din Maramureș prin extinderea cercetării și asupra altor documente de arhivă privind această temă.

¹ Direcția Județeană Maramureș a Arhivelor Naționale, România.

Keywords: communism, Securitate, resistance, „subversive groups”, Maramureș.

Anticommunist Resistance Groups in Maramureș in the Documents of the „Securitate”

(Summary)

The present article completes the researches concerning the anticommunist resistance groups from Maramureș as they appear in a note of the secret police from Maramureș, transcribed in 1984. I have presented here a number of thirteen anticommunist organizations which had been active both in the zone of the historical Maramureș, and also around Baia Mare and the town Târgu Lăpuș, in the period 1945-1958. Extending the research to other documents found in the archives concerning this topic, we hope to present in the following issues of this publication also some other anticommunist resistance groups from Maramureș.

Grupuri de rezistență anticomunistă din Maramureș în documentele Securității

Întregul context politic, economic și social prin care a trecut România după Al Doilea Război Mondial a afectat și Maramureșul, transformat, într-un timp foarte scurt, în centrul exterminării elitelor politice și intelectuale. Regiunea a devenit cunoscută și prin rezistența armată anticomunistă „rezistența din munți”, cum a mai fost numit acest proces al perioadei comuniste, intrat în atenția demitizării postdecembriste. Grupurile la care ne referim erau formate din foști studenți și țărani care protestau față de diversele mutații sociale, colectivizare în special, dar și față de abuzurile masive ale administrației sovietice, instaurate după 1944 în zona Maramureșului. Este evident că acești studenți și simpli țărani ar fi reprezentat în timp un impediment pentru noua ordine socială instaurată, ajungând astfel să cunoască închisorile și coloniile de muncă de pe teritoriul Maramureșului, și nu numai.

Având în centrul cercetărilor noastre răsunătoarele evadări din 6 iunie 1953 de la coloniile de muncă din cadrul exploatărilor miniere Cavnic și Nistru, tratate anterior în alte lucrări și studii de specialitate², ne-am oprit și asupra unor informații importante păstrate în cadrul Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, referitoare la organizațiile și „grupările subversive” de pe raza Maramureșului.

Prima asemenea organizație asupra căreia ne vom opri este „**Partizanii Ardealului**”³, care, din punctul de vedere al Direcției Generale a Securității Poporului, a activat încă din anul 1946, când în Ungaria s-ar fi format grupe de „*teroriști din elemente din Ardeal înrolate în armata maghiară, ce aveau menirea de a trece frontiera în România, de a organiza și înrola diferiți partizani pentru ca la timpul oportun să comită acte de violență periclitanđ astfel siguranța statului și integritatea teritoriului național.*”⁴. Această grupare ar fi trecut frontiera în iulie 1946, stabilindu-se și activând la Câmpulung la Tisa: „*Grupul a fost format din 6 persoane care în uniformă militară maghiară și înarmați cu 2 pistoale mitralieră și arme Mauser au trecut fraudulos frontiera în România. Scopurile organizației erau de a recruta noi membri, de a-i pregăti și înarma în vederea unor acțiuni teroriste de distrugerea rețelelor de comunicație, dezarmarea organelor de grăniceri și*

² Vezi Marius Uglea, *Coloniile de muncă de la exploatările miniere Baia Sprie, Cavnic și Nistru (1950-1955)*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2016; Andrei Muraru (coord.), Clara Mareș, Dumitru Lăcătușu, Cristina Roman, Marius Stan, Constantin Petre, Sorin Cucera, *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, Iași, Polirom, 2008; Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, Editori Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile, Editura Humanitas, București, 2007; lucrările cu caracter memorialistic: Ion Pantazi, *Am trecut prin iad*, vol. I, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2003; Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, vol. I, 1949, 1952-1954, București, Editura Humanitas.

³ Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității București (în continuare ACNSAS București), *Fond (D) Documentar*, dosar nr. 6475/1984, *Notă – privind organizațiile și grupările subversive ce au acționat pe raza județului Maramureș*, f. 1.

⁴ *Ibidem*.

poliție, terorizarea populației românești, iar în cazul în care Conferința de la Paris nu ar fi luat o hotărâre favorabilă intereselor revizioniștilor maghiari din Ardeal, să pregătească o intervenție armată străină.”⁵ Din această notă a Securității se poate desprinde principala sa atribuție, chiar dacă, din punct de vedere cronologic, în anii 1946-1947, aceasta încă nu era înființată, și anume: „*Apărarea cuceririlor democratice și asigurarea securității R.P.R. contra uneltirilor dușmanului din interior și exterior.*”⁶ Nu insistăm aici asupra acestor aspecte, ele fiind detaliate în multe lucrări specifice temei, însă trebuie să evidențiem faptul că asemenea organizații subversive „străine” erau apreciate ca fiind deosebit de periculoase de către cadrele Securității, mai ales în perioada imediat premergătoare înființării acestei principale instituții represive a regimului comunist din România. Un număr important de deținuți politici au ajuns în penitenciare, colonii și lagăre de muncă, spre exemplu, doar pentru simplul fapt că au participat la discuții privind o posibilă trecere a frontierei, fie ea în spațiul maghiar, fie în Iugoslavia sau alte țări din vecinătatea statului român. Conform notei Securității, gruparea din Câmpulung la Tisa avea strânse legături cu militarii din armata maghiară, cu personalități ale vieții politice ungare, respectiv cu membri ai misiunilor engleze și americane din Budapesta. Nu lipsește nici factorul religios, amintit frecvent în documentele Securității, asociat întodeauna etniei, astfel că, în nota din 1984 se menționa că organizația „Partizanii Ardealului”, pe plan intern, avea legături cu Biserica Romano-Catolică.⁷

„*Grupul amintit mai sus a trecut la recrutarea de noi membri totalizând circa 60 de persoane. Au procurat armament și muniții ca: 6 arme mitraliere, 2 arme de vânătoare, 2 pistoale automate, 4 revolvere, 12 kg dinamită, 96 capse și 50 m fitil. [...]*”. Conform aceluiași document, „*Organizația a fost lichidată în 1947, membrii ei fiind arestați și condamnați la diferite pedepse.*”⁸ Una din organizațiile similare a fost și „**Garda Zdrețuroșilor**” „lichidată” și aceasta foarte repede, conform notelor Securității, datorită serviciilor informative speciale care funcționau în perioada respectivă. Această organizație ar fi avut centrul de coordonare la Satu Mare, cu ramnificații în tot Ardealul de Nord, inclusiv în Maramureș, Sighet, dar și în Baia Mare și Baia Sprie: „*Membrii acestei organizații erau elemente naționaliste revizioniste maghiare, fiind conduși de preoți greco-romani și romano-catolici. Organizația a fost lichidată în 1947.*”⁹

Pe lângă aceste grupări care au activat în Maramureș care, din perspectiva Securității,

⁵ *Ibidem.*

⁶ Andrei Muraru (coord.), Clara Mareș, Dumitru Lăcătușu, Cristina Roman, Marius Stan, Constantin Petre, Sorin Cucera, *op. cit.*, p. 19; vezi și Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *op. cit.*, p. 175; Marius Oprea, *Banalitatea răului-o istorie a Securității în documente 1949-1989*, București, Polirom, 2002, p. 26; Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, *Securitatea. Structuri – cadre. Obiective și metode*, vol. I (1948-1967), documente editate de Florica Dobre (coord.), Florian Banu, Theodor Bărbulescu, Camelia Duică, Liviu Țăranu, studiu introductiv de Florian Banu, București, Editura Enciclopedică, 2006, p. 10-11; *Buletinul Oficial al RPR*, nr. 19 din 23 ianuarie 1949.

⁷ ACNSAS București, *Fond cit.*, dosar nr. 6475/1984, f. 1.

⁸ *Ibidem*, f. 2.

⁹ *Ibidem.*

reprezentau cel mai mare impediment pentru regimul democrației populare nou instalate, datorită implicațiilor teritoriale, etnice și religioase, au existat și grupări/organizații subversive cu caracter politic, țărăniste, legionare sau liberale. Una dintre cele mai cunoscute este „**Banda teroristă Popșa Ioan**”.¹⁰ Popșa Ioan era un fost student, șeful tineretului PNT din Maramureș, care, în anul 1947, fiind urmărit pentru „activitate subversivă”, s-a retras în munți. În toamna anului 1948, împreună cu mai mulți studenți, considerați de către Securitate drept legionari și țărăniști, au pus bazele grupării denumită „Banda teroristă Popșa Ioan”. Popșa ar fi creat mai multe organizații „teroriste” în comunele Ieud, Dragomirești, Rozavlea, Șieu, Botiza, Bocicoel, Vișeu de Jos și Borșa.¹¹ „*Scopul acestor organizații era de a lupta pentru răsturnarea regimului democrat prin săvârșirea de acte de teroare, de sabotaj, iar cu ocazia unui eventual conflict armat, de a provoca o revoltă armată.*”¹² Popșa Ioan, împreună cu fratele său, au pus bazele a încă două organizații subversive de tineret, una în Sighet, cu numele de „**Tînărul Cuib**”, sub conducerea lui Minică Ștefan, care avea ca scop trimiterea mai multor tineri în munți pentru a spori membrii grupării lui Popșa și o alta, „**Mănunchi Legionar**” în comuna Dragomirești, condusă de către Zubașcu Ioan. În cadrul grupării lui Popșa Ioan s-au înființat, conform informațiilor Securității, două partide: PNT Popșa Ioan și Legionar, condus de fratele său, Popșa Vasile.¹³ „*Banda a fost înarmată cu pistolete, pistoale mitralieră, grenade, mine și o pușcă mitralieră cu care au săvârșit mai multe acte de teroare și au opus rezistență cu foc împotriva organelor de securitate, ocazie cu care Popșa Vasile este împușcat mortal (03.05.1949 în com. Ieud), Popșa Ioan fuge iar restul membrilor bandei sunt arestați. La 28.06.1949 este arestat și Popșa Ioan. În cursul anului 1949-1950 au fost lichidate și celelalte organizații teroriste din comunele amintite, fiind trimise în instanță și condamnate 115 persoane.*”¹⁴

„**Banda Pașca Vasile și Rusu Ioan**”, din perspectiva documentelor create de către fostele structuri ale Securității, s-a coagulat în zona Lăpușului, mai precis, în jurul lui Pașca Vasile din Târgu Lăpuș, absolvent al teologiei ortodoxe din Cluj. În mai 1947, fiind urmărit pentru activitate țărănistă împotriva regimului comunist s-a adăpostit la Pop Nicolae-Achim din comuna Lăpuș, unde a luat legătura, în 1948, cu încă doi „fugari”, Hotea Ioan și Rusu Ioan, studenți. Au activat cu predilecție în munții din apropierea Lăpușului și nu numai.¹⁵ „*Scopul bandei era recrutarea de elemente de sprijin, atragerea în bandă a cât mai multe elemente, înarmarea lor și lupta pentru răsturnarea regimului. Astfel în scurt timp banda numără 19 elemente fugare, înarmate, toți foști PNT-iști și FDC-iști.*”¹⁶ Aceasta a rămas în istoriografie ca una din cele mai longevive grupări, rezistând un timp îndelungat până la

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Ibidem.*

¹² *Ibidem.*

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ *Ibidem*, f. 3.

¹⁶ *Ibidem.*

arestarea membrilor. În 1951, Rusu Ioan s-a desprins din grup, retrăgându-se în zona Sighetului, mai precis în jurul comunei Vadu Izei, fiind prins și arestat abia în 1953. În februarie 1952 banda a fost depistată în totalitate de către Securitate, Pașca Vasile fiind prins după un an, în februarie 1953.¹⁷ Toți au fost condamnați la ani grei de închisoare, peste 10 ani muncă silnică.

Organizația „Rezistența Națională”, definită în nota Securității ca una „*subversivă de tip fascist paramilitar*”¹⁸ s-a format în jurul lui Săpunaru Alexandru, fost plutonier major de jandarmi. Acesta, începând din decembrie 1948 a reușit să atragă în gruparea sa aproximativ 50 de persoane, în general foști legionari, membri ai fostelor partide PNT și PNL, precum și chiaburi din 25 de comune. Organizația avea ca scop, din punctul de vedere al Securității, pregătirea „*elementelor dușmănoase regimului care să întreprindă acțiuni de sabotare a muncilor agricole, acțiuni de teroare, răspândiri de manifeste, iar în final de a acționa înarmați pentru răsturnarea regimului, ocupând instituțiile publice și militare din județ.*”¹⁹ Același grup, în frunte cu Săpunaru Alexandru s-a retras în păduri, de unde pornea „*acțiuni de teroare mai ales împotriva membrilor de partid și contra oamenilor devotați regimului*”.²⁰ În 1950 banda a fost lichidată prin arestarea membrilor care au fost ulterior și trimiși în instanță, în număr de 49 de persoane. „*Unul din membrii organizației Blidaru Vasile a reușit să scape și a fugit în Italia, iar după efectuarea unui curs de spionaj s-a întors în țară cu sarcini specifice, apoi și-a continuat acțiunile teroriste prin împușcarea mai multor persoane, inclusiv din rândul organelor de urmărire. La 23.06.1958 a fost lichidat prin împușcare.*”²¹ Acțiunile lui Blidaru Vasile din Odești nu le vom trata în acest articol, ele fiind foarte bine cunoscute datorită valorificării documentelor păstrate în cadrul CNSAS București de către istorici, cercetători și pasionați de acest subiect.

În zona Băii Mari, cu predilecție, au existat grupări de rezistență anticomunistă și în cadrul școlilor sau liceelor, dar și în întreprinderi. Printre asemenea organizații intrate sub urmărirea cadrelor Securității, se numără „**Grupul FDC de la Școala de Subingineri și Liceul Gheorghe Șincai**” din Baia Mare. Acesta era condus de către Oniga Dumitru, cunoscut ca legionar convins în principii și idei. Activitatea grupului s-a manifestat din punct de vedere cronologic în perioada 1945-1949. Un număr de 31 de persoane au fost depistate, arestate și condamnate la diferite pedepse.²²

O altă grupare a fost „**Organizația subversivă, «Glasul Munților»**”, inițiată de către Rusu Vasile, fost PNT-ist, împreună cu Olaru Ioan și Laurian Gavrilă. În total gruparea a ajuns să numere 17 membri care activau în diferite comune din jurul orașului Baia Mare.

¹⁷ *Ibidem.*

¹⁸ *Ibidem.*

¹⁹ *Ibidem.*

²⁰ *Ibidem.*

²¹ *Ibidem*, f. 4. Pentru acțiunile lui Blidaru Vasile a se vedea bibliografia specifică. Teodor Ardelean, Marin Bancoș, *Un om, o viață, o legendă, Blidaru*, Arad, Centrul Media West, 2014; Ioan Chertție, *Vasile Blidaru vinovat pentru dreptate*, Baia Mare, Eurotip, 2016 ș.a.

²² *Ibidem.*

Nu insistăm asupra scopului declarat al organizației, conform Securității, însă trebuie să evidențiem că Rusu Vasile a fost împușcat de către trupele de Securitate în 23.02.1951, în timpul unei ample acțiuni de urmărire.²³

Destine tragice, prin lichidare fizică au cunoscut și rezistenții anticomuniști, Vlad Gheorghe, împușcat mortal în 14.07.1955, respectiv Pașca Gheorghe, lichidat și el în 11.02.1956. Cei doi au pus bazele unei organizații similare celor prezentate mai sus, activând în mediul rural al Maramureșului Istoric, mai precis în zona Săliștei de Sus, nemulțumirile lor și a celor care făceau parte din organizația lor fiind general valabile, conform documentelor Securității.²⁴

Aceeași notă a Securității din anul 1984 aduce în discuție și o grupare anticomunistă care a funcționat la Târgu Lăpuș. Este vorba de „**Organizația subversivă „Garda Secretă”**” în spatele căreia se aflau Dinulescu Constantin, fost ministru al muncii în timpul guvernării antonesciene și Dinescu Nicolae, fost moșier din Prahova, ambii fugiți de la domiciliul stabilit obligatoriu, fiind urmăriți de către autoritățile comuniste. Ei recrutaseră membri foști chiaburi, PNT-ști, dar și preoți. „*Scopul organizației era înarmarea membrilor, săvârșirea de acte de teroare, diversiune, dezarmarea organelor puterii de stat și lupta armată pentru răsturnarea regimului democrat popular.*”²⁵ Toată acțiunea a fost anihilată în anul 1953, prin arestarea membrilor, în frunte cu conducerea lor.

„**Organizația Partidul Unit Român**” a activat în rândul muncitorilor din cadrul P.T.T.R. Baia Mare. Gruparea a fost inițiată în 1955 de către Popescu Ioan. Sub influența evenimentelor din Ungaria, din 1956, au distrus cabluri telefonice între centrală și sediul PCR Baia Mare, Consiliul Popular și Securitate, „*în scopul atacării organelor locale, recrutarea de noi membri și răsturnarea regimului prin violență.*”²⁶ În același an, 1956, a fost arestat și condamnat un număr de 40 de membri.

„**Organizația Vișovan Petru de la E.M. Baia Sprie**”. În aceeași notă a Securității din Maramureș, transcrisă în octombrie 1984²⁷, se preciza că o parte a deținuților de la Baia Sprie a continuat activitățile dușmănoase și după arestare, punând bazele în 1954 a organizației condusă de deținutul legionar Moldovan Vasile, cu scopul de a răsturna regimul democratic al comuniștilor. În această organizație au fost recrutați artificierii Vișovan Petru și Pop Ioan, care au recrutat un număr important de membri din afara coloniei de muncă. Aceștia ascultau emisiunile posturilor de radio „imperialiste”, comentând dușmănos la E.M. Baia Sprie măsurile luate de partid și de guvern, ba chiar au răspândit manifeste și o scrisoare anonimă adresată conducerii statului român, la adresa căreia au adus calomnii și amenințări. Aceștia ar fi hotărât înarmarea membrilor organizației cu armamentul din dotarea gărzilor patriotice de pe lângă exploatarea minieră, cu scopul de a trece la acte de

²³ *Ibidem.*

²⁴ *Ibidem*, f. 5.

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ *Ibidem*, f. 6-7.

teroare asupra organelor de stat.²⁸ Bineînțeles, toate aceste planuri au fost dejucate de Securitate și de conducerea coloniei de muncă, organizația fiind lichidată în scurt timp.

Un nemulțumit față de regimul comunist instalat în România îl regăsim la Exploatarea Minieră Baia Borșa de această dată. Acesta este **Lăcătuș Eugen**, fiu de legionar, care, în toamna anului 1956, când deținea funcția de maistru la Baia Borșa, luase legătura cu mai mulți foști legionari, purtând discuții „*dușmănoase, ponegrind realizările regimului democrat popular din țara noastră, a cărui schimbare o preconizau în viitorul apropiat.*”²⁹ Conform notei Securității, acesta, ca maistru, a desfășurat o activitate de sabotare sistematică a mai multor lucrări de construcții miniere, prin executarea necorespunzătoare a acestora, prin nerespectarea proiectelor de execuții. „*Din inițiativa lui Lăcătuș Eugen, sub influența evenimentelor contrarevoluționare din Ungaria și a emisiunilor posturilor de radio imperialiste, un număr de 5 persoane, au trecut la organizarea lor, prin procurarea de armament, pentru ca la momentul oportun să treacă la acțiune armată împotriva regimului.*”³⁰ În 1958 Lăcătuș Eugen a fost condamnat la moarte și executat pentru presupusele sale acțiuni.

Grupările anticomuniste care au funcționat în Maramureș au fost mult mai numeroase, organizațiile prezentate în acest articol fiind cele mai răsunătoare și mai periculoase din perspectiva organelor Securității. Majoritatea acestora au funcționat cu predilecție în mediul rural, în păduri, zone muntoase în general, fapt care se datorează în primul rând inaccesibilității trupelor de Securitate și de Miliție maramureșene, dar și cunoașterii ascuzătorilor de către localnici. Sperăm că în numerele viitoare vom reuși să dezvăluim cititorilor revistei și alte grupări de rezistență anticomunistă din Maramureș prin extinderea cercetării și asupra altor documente de arhivă privind această temă.

²⁸ *Ibidem.*

²⁹ *Ibidem*, f. 7.

³⁰ *Ibidem.*